

"МОЛОДЬ – УКРАЇНІ"
YOUTH to UKRAINE

**(наукові записки молодих учених
Ужгородського державного університету)
(scientific transactions of young scientists
of Uzhgorod State University)
1994**

**Том I
Volume 1**

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ДЛЯ МОЛОДІ
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ

"МОЛОДЬ - УКРАЇНІ"

(Наукові записки молодих учених
Ужгородського державного університету)

Том I

Ужгород:
Закарпатський центр
соціальної служби для молоді

1994

Марина І.Хланта-Офіцинська,
випускниця 1994 р. українсько-
го відділення філологічного
факультету

ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ В ОПОВІДАННІ
„КРИНИЦЯ ДІДА ВАСИЛЯ” ІВАНА ЧЕНДЕЯ

Іван Чендей розпочав свою діяльність як письменник-новеліст. Його оповідання та новели найповніше зібрані у книзі „Вікна у світ”, що вийшла у Києві у видавництві „Дніпро” 1987 року. Хоча пізніше письменник написав чимало повістей і романів, однак він постійно звертається до жанру оповідання. Одним із них є „Криниця діда Василя”, яка була написана у 1971 році.

На обійсті діда Василя є дві недоторкані речі – криниця і горіх „велет над велетами”, під яким „у спеку – відпочинок, у бурю – затулок”. Він був свого роду компасом, коли „сусідські хлопчики по околиці в мандрах губилися, дороги відразу не знаходили, задивлялися в сторону з горіхом й по ньому до рідних домівок добиралися безпохибно”.

Дід Василь виростив і виховав чотирьох дітей: одну дочку і трьох синів, але жодний із них не залишився коло рідної хати. Дочка вийшла заміж на сусіднє село, а сини пішли на сезонні роботи та й залишилися там. Дмитро (старший син) працював на машині, що в Дніпра пісок вичерпувала, Микола – майстер зварювання криці під водом. Іван, наймолодший, влаштувався верхолазом в експедицію по прокладці електролінії високої напруги на сталевих опорах десь аж в Середній Азії. Доля розкидала дітей по всьому світу. Отож дід Василь доживав свій вік сам.

Ось до такого самотнього діда приходять Гургаль Карло Тимофійович і Яків Бринькач. Вони із Червонодерезмеблепрому. Хочуть купити горіха. Але ніякі вмовляння і переконливі речі на діда не діють. Після їхнього відходу біля хати зупиняється таксі. До батька приїхали Дмитро і Микола з своїми дружинами. Вони гостять певний час, допомагають батькові по хазяйству, милуються рідними краєвидами. Після відпустки їдуть геть. Дід Василь знову один. Через п'ять років його не стало. Помер так, що не було

кому і очі закрити. Після похорону усі діти в'їжджаються. Продають хату. Новий хазяїн невдовзі продас горіха і води у криниці зникла.

Здавалося б зовсім простий сюжет, а скільки проблем порушив письменник. Це і стосунки між батьками і дітьми, проблема спадщини, любові до природи, рідної землі, невмирущість традицій, проблема життя і смерті. Попробуємо розглянути, як ці та інші проблеми розкриваються. Звернемо увагу на художні деталі, образи-символи і художні подробиці.

У „Словнику літературознавчих термінів” (К., 1965) Василь Лесина і Олександра Пулиня сказано: „Художня деталь – це така характерна риса чи подробиця, яка має відносно самостійне значення і служить для того, щоб глибше і яскравіше змалювати картини чи образи, підкреслити важливість і створити ілюзію неповторного”. Але не всяка подробиця може бути названа деталлю. Персонаж, будь-який предмет опису має безконечне число подробиць, які можуть так чи інакше характеризувати об'єкт.

Ось декілька зразків подробиць з оповідання „Криниця діда Василя”. Опис таксі, на якому діти приїхали до батька: „Кольору розквітлої кульбаби з чорними квадратиками по боках і півничим гребнем з чорними квадратиками впоперек на верху кузова „Волга” різко загальмувала”.

Опис скатерті: „Домашня в дві поли з гачкованою стрічкою посередині, з боковими мережками скатерка була простелена”. Опис фартушка: „Перекинута на шлейці поза ший, акуратно підв'язаний на крижках фартушок в квітах додавав чепурності і дивної домашності”. Опис молодіці: „З машини поволі вибралася огрядна чепурна молодіця в легенькій блузві і штанах”.

У творі є два чітко виражені образи-символи. Дорога (життєва доля) і криниця (символ чистоти і невичерпності народних джерел).

В уста діда Василя вкладає слова: „Дороги... Дороги починаються, і дороги кінчаються... А потім знову дороги... Коли уже не наші, все одно дороги на землі... Ось вони уже в дорогу не нині завтра беруться... І знову я залишуся в очікуваннях... Ах поки їхня дорога знову не заверне...” Так думав про себе батько перед недалеком від'їздом своїх дітей. Він хоче лише одного, щоб

діти не забували дороги до отчого дому.

На старості дід Василь у халивлянному мішку носить камені на своїх плечах із річки. Хоче викласти мур, щоб вода у криниці не міліла. Свою роботу він успішно завершив: «Мурок був поставлений доладно – тисячу літ стояти йому без сповзання. Була б тільки вода, не пробрався б тільки несподівано звідкілясь намул!» Але після смерті діда Василя хата опустіла, рід не прижився на землі прадідів. І не випадково після продажу горіха у садобі діда Василя занідила вода: «Спершу зникла вона повільно, ніби втавала до землі, аж поки не темніла мілкою зовсім барокор. В чому було відсвічувати мерехтливим зорям, до чого було задивлятися місяцю, коли ледве помітна нірка слъозила?..» Така кінцівка, на мою думку, є не випадковою.

Із багатьох подробиць письменник виділяє якусь одну, справді художньо довершену, здатну викликати уявлення про предмет в цілому, збудити думку і яскраво освітити її. Саме така подробиця й має право носити назву художня деталь. Вона веде за собою безліч асоціацій, які збагачують зміст твору.

Ось як митець слова показав, що вода у криниці кристалево чиста: «всього кілька плескатих плит було в мілко всадженому не мурі, а підмурку, – прозора блакить застигла дзеркалом й відбивала чорну зімакану кепку, маленьке обличчя, визираючий з-під кепки чубок».

Про те, що дід виконував роботу, коли до нього прийшли Бринькач і Гургаль, говорить його одяг: «Бринькач озирив на стирому поношені штани – коліна протерлися, навіть латки на правому з іншої матерії». Хоча можна припустити ще один варіант. Дідусь мав самотньо, діти далеко і нікому доглянути за ним.

Про те, що герої твору почували себе матеріально добре, благополучно і відвикли від сільської буденності, свідчить фраза: «Сини діда Василя ніяк не хотіли тиснутися в рейсовому автобусі від міста з багатьма зупинками, та й валіз було чимало...»

«Сини змушніли, обидва здорові і дужі – сил нерозгублених гора, гарт надійний», – ця художня деталь підсилює відомості про чіпкий та могутній фамільний корінь. Такими були ледве не всі в роду. Простоту діда Василя, як сам автор зауважив, «до чого навченим і привченим не був, того й не знав», доводить уривок

з оповідання: «Якось незграбно взявши до рук виделку, старий штрикнув нею по кусничкові сала, а сало ніяк на виделку не бралося. Бач, старий орудував не зовсім зміло, бо не один кусник, ціла громадка вигорнулася на скатерку».

Вдало вибрану професію молодим сином (працював верхолазом в експедиціях по прокладці електроліній високої напруги у Середній Азії) переконливо підкреслила деталь: «При розповіді братів про наймолодшого старий мимоволі вгадував, як син малим хлопчиком лазив по деревах – такого високого не було, аби не забрався, як і такої далекої гілки не було, щоб в неї горіхи жординою не повбивав».

«Доброту» невістки Ірини, дружини Миколи, відзначено у такий спосіб. Після однієї подорожі по віддалених околицях, по лісових гущавинах, Нонна, дружина Дмитра, принесла їзачка. І хвалячися, що понесе його як гостинець своєму племіннику в місто. Всі кудись розійшлися, а Ірина залишилась варити обід. «І замість того, щоб їзачкові вкинути свіжого, до ящика приступилася, перевернула на бік. Їзак людську доброту зрозумів».

Яскравими у творі є також інші образи-символи: колиська – життя, корито – смерті. Показавши Ірині велике корито, в якому востаннє купать людину, дід Василь мовив: «То, невістко, для останнього купель на землі!.. То для людей!.. На початку дороги купать нас в отакому, – батько розвів руками нешироко, – а перед останньою дорогою в отому».

Використані Іваном Чендеєм подробиці, художні деталі, образи-символи, надають оповіданню виразності, чіткості, композиційної стрункості. Допомогають глибше і повніше розкрити внутрішній світ персонажів, їх ставлення до життя, випукліше змальовати поставлені у творі проблеми.